

ББК 63.3(4НІМ)63-486
УДК 94:321(430)ХДС«19/20»

Тетяна Купрій

Політичний досвід створення урядової коаліції в Німеччині за участю партії християнських демократів у 1949 та 2009 роках

У даній статті автор досліджує процес створення урядової коаліції за участю партії християнських демократів у Німеччині після виборів до Бундестагу в 1949 й 2009 роках та розкриває участь і роль ХДС у формуванні партійно-політичної системи парламентської республіки, розглядаючи в порівняльному аспекті проблему поетапного становлення уряду.

Ключові слова: вибори, християнська демократія, партія, Бундестаг, уряд, коаліція, передвиборча програма.

Напередодні ключових для України виборів президента 2010 р. часто в пресі, науковій літературі, на громадських слуханнях з'являється інформація про події партійно-політичного життя інших країн, зокрема, Німеччини. Це пояснюється зацікавленістю українського політикуму у використанні досвіду цивілізованої політичної боротьби і намагання перенести на терени нашої держави більше позитивних явищ виборчої кампанії. Німеччина, у цьому випадку, може слугувати одним з найкращих зразків. Чіткість, послідовність, витриманість до опонентів, конструктивність у роботі, відповідальність перед законом – ось той невеликий перелік переваг, які використовують німецькі політики протягом шестидесяти років у своїй діяльності. Християнські демо-

крати, володіючи навичками проведення успішних виборчих кампаній як на даний час, так і в повоєнні роки, можуть продемонструвати чітку і виважену політику і бути корисним прикладом для України.

Перші післявоєнні вибори до парламенту в 1949 році були важкими і напруженими для християнських демократів, зважаючи на складний політичний та економічний стан країни. Крім того, завжди їм «на п'яти наступали» політичні опоненти – Соціал-демократична партія Німеччини, змушуючи у такий спосіб проводити виважену, гнучку, конструктивну політику, спрямовану на об'єднання суспільства. Через 60 років передвиборчі перегони були не менш важливими для ХДС і також не менш результативні. Проводячи паралель між успіхом ХДС на перших і останніх виборах до парламенту, автор намагатиметься проаналізувати тактичні і стратегічні дії, заходи, висловлювання лідерів, ідеологічні засади, спільні для двох виборчих кампаній. Політичні позиції партії в суспільстві, схожість думок лідерів консерваторів Німеччини і врешті-решт альтернативність економічних реформ в кризовий час середини ХХ ст. і початку ХХІ ст. зумовили вибір хронології подій 1949 і 2009 років

Проблема аналізу створення уряду на основі коаліційних домовленостей у світлі сучасних подій є надзвичайно актуальною, проте малодослідженою й недостатньо висвітленою в українській публіцистиці. У сучасній українській історіографії немає ґрунтовної праці, яка б всебічно розкрила особливості становлення партійної системи в повоєнній Німеччині та участь ХДС у парламентській й урядовій політиці. Значний масив історичних і політологічних праць представлено здебільшого німецькими дослідниками, серед яких варто назвати В. Бекера, Ф. Бьоша, М. Гьортемакера¹.

Історію політичних партій і їх роль у політичному житті Німеччини на теренах Радянського Союзу в другій половині ХХ ст. практично не вивчали, а ті поодинокі дослідження, які знаходили своє відображення в монографічних і періодичних публікаціях, подавалися у світлі розвитку боротьби з буржуазними капіталістичними партійними організаціями. Проблема формування коаліційного уряду 2009 року

проаналізована в працях російських і українських дослідників Жолквера Н., Святенкова П.² та висвітлена на шпальтах преси й даних Інтернет-ресурсів.

Досліджуючи обрану тему, автор, ставлячи за мету аналіз процесу формування урядової коаліції в повоєнній Німеччині з її позитивними й негативними особливостями, намагалася вирішити важливі питання становлення політичної системи цієї країни, дослідити стратегію ведення кампанії зі створення уряду, розкрити суть переговорів між союзниками тощо.

Перші післявоєнні роки для Німеччини стали вирішальними для її подальшої долі. Незалежного від союзників, політичного життя не існувало; діяльність багатьох політичних партій з кардинально протилежними ідеологічними засадами змушувало прихильників християнської демократії вести гнучку й виважену діяльність. Лідерам ХДС протягом 1947-1949 років вдалося закласти засади політично-економічної системи нової Німеччини. Залишалось ввійти до Бундестагу і сформувати коаліційний уряд. Парламент 1949 року мав вивести країну з післявоєнних лихоліть, відновити промисловість, збудувати міцну економічну основу. Для цього Бундестаг мав обрати відповідно до Основного закону ФРН федерального президента, канцлера й уряд. Переговори велися між представленими в Бундестазі партіями³.

У зв'язку з результатами перших повоєнних виборів виникло питання: що було б, якби ХДС пішов на співпрацю з соціал-демократами й прагнув би створити „велику коаліцію”? Можна припустити, що цього не сталося б, тому що, по-перше, ХДС і СДПН – партії різних політичних таборів, співпраця між якими в післявоєнний час у ландтагах і крейхстагах у більшості випадків закінчувалася крахом. По-друге, на 1949 р. ліве крило ХДС було послабленим і не могло вплинути на думку більшості однопартійців, які виступали за співробітництво з Вільною демократичною партією (ВДП) і Німецькою партією. По-третє, доля визначила політичне майбутнє лідерів двох партій – К. Аденауера й К. Шумахера. Останній, будучи прекрасним політичним оратором, теоретиком партійно-політичного життя, не зміг протистояти досвідченому практику К. Аденауеру, який ішов на вибори з переможною програмою соціально-ринкової економіки⁴.

На основі коаліції з ХСС К. Аденауер обіцяв спочатку надати баварцям лише посаду міністра пошти, але пізніше переглянув свою позицію й надав у своєму кабінеті ХСС три портфелі федеральних міністрів і передбачав надати посаду віце-канцлера, яка деякий час залишалася вакантною. Представники ХСС вимагали від Аденауера почергового головування у фракції. На жаль, та той час ХДС не могла задовольнити всіх бажань баварців у зв'язку з їхньою територіально-локалізованою меншістю в парламенті⁵.

Німецька партія балотувалася лише в Північній Німеччині й отримала на виборах 17 парламентських місць, що також було для ХДС цікавим варіантом стосовно коаліції. Лідери Німецької партії Г.Гельвеге, Г-К.Зеебом і М.Калінке виступали проти соціалізації економічного й політичного життя країни, розглядали соціал-демократів як своїх політичних ворогів. Політичні позиції представників НП дістали схвальну оцінку з боку християнських демократів стосовно перспектив створення спільної урядової коаліції.

21 серпня 1949 р. голова ХДС британської зони окупації К.Аденауер запросив до себе додому провідних партійних діячів, крім К.Арнольда - лідера лівого крила ХДС. Тут протягом п'яти годин вирішувалося питання створення урядової коаліції⁶.

При обговоренні цього питання однопартійці К.Аденауера по партії стояли на різних позиціях. Прем'єр-міністр землі Рейнланд-Пфальц Петер Альтмаєр виступив за урядову коаліцію з СДПН - так звану „велику коаліцію”. Аденауер, навпаки, підтримував так звану „малу коаліцію” ХДС/ХСС з вільними демократами й Німецькою партією, апелюючи до настроїв виборців⁷. Останні, загальною кількістю 13,9 млн. голосів, як він зазначав, висловилися за впровадження соціальної ринкової економіки, відмовилися від соціалізму в будь-яких його проявах, і лише 8,5 млн. виборців, які підтримали соціал-демократів і комуністів на виборах, висловлювалися за планове господарство⁸.

Аденауер ще з кінця 1947 р. був проти коаліції з соціал-демократами, рішуче виступаючи проти прихильників цієї ідеї К.Арнольда, Е.Кьолера, Г.Гереке⁹. У свою чергу, вони

виступали проти союзу з Німецькою партією, вважаючи її занадто консервативною, радикальною й націоналістичною. До кінця дня лідер ХДС переконав усіх своїх однопартійців у правильності вибору й взяв на себе відповідальність за прийняті рішення¹⁰. Через два дні провідна партійна організація в землі Північний Рейн-Вестфалії проголосувала в місцевому ландтазі за підтримку рішень, які були прийняті в родинному помісті К.Аденауера Рендорфі¹¹. Таким чином була сформована мала урядова коаліція в складі 208 з 402 депутатів Бундестагу.

Пройшло кілька десятиліть, змінилася тактика і стратегія політики, світ став іншим, але найбільша консервативна партія Німеччини зберегла свої політичні традиції. Християнські демократи ХХІ ст. не тільки залишили за собою право не зраджувати своїм принципам, але, як і раніше, бути однією з найпотужніших партій Німеччини. Маючи 60-ти річний досвід парламентсько-партійної діяльності, у 2009 році ХДС/ХСС не ставив на порядок денний питання про майбутніх партнерів, а лише питання про зміни політичної орієнтації, які відбудуться після порозуміння з майбутніми союзниками. І ще цьому сприяли досить успішні вибори до Бундестагу й можливість формування урядової коаліції. Представники консервативного блоку й ліберали з ВДП одразу після виборів прилюдно заявили, що вони задоволені результатами виборів і готові надалі співпрацювати разом. Меркель оголосила, що мета виборів була досягнута в тому, що в Німеччині виникло підґрунтя створення стабільної більшості в новому уряді й початок переговорів про створення урядової коаліції з Вільною демократичною партією починається в понеділок, 28 вересня. «Ми хочемо якомога швидше сформувати уряд і приступити до роботи», - сказала вона. Партнер ХДС в образі лідера ХСС, прем'єр-міністра Баварії Горста Зеєгофера і лідер нового коаліційного партнера ВДП Гідо Вестервелле висловили повну згоду з пропозицією Меркель¹². Пізніше був утверджений план переговорів по створенню коаліційного уряду. Перша зустріч відбулася 5 жовтня 2009 р. і за словами генерального секретаря Р.Пофалла повинна була завершитися до кінця поточного місяця¹³.

Німецьке законодавство, згідно з яким новий Бундестаг повинен бути сформованим не пізніше 27 жовтня (через місяць після виборів), вимагало прискорити процес формування головного виконавчого органу. На установчому засіданні парламенту обиралися канцлер, міністри, попередньо домовившись про всі пункти підписаної коаліційної угоди між правлячими партіями¹⁴. На першому етапі переговорів із ВДП, Меркель заявила, що уряд повинен бути сформований остаточно вже до 9 листопада – ювілейної річниці падіння берлінської стіни, незважаючи на прогнозовані складні й достатньо напружені переговори з лібералами. Лідер консерваторів хотіла, щоб закордонні гості, які прибудуть на святкування, заодно познайомилися з новим кабінетом Німеччини.

Розпочавши переговорний процес, союзники, в першу чергу, з'ясовували ключові питання, які стосувалися змін, пов'язаних з умовами роботи. Якщо ХДС/ХСС висловлювалися за підвищення ролі держави, то ліберали незмінно стояли на позиції сили ринку, на так званій «ринковій соціальній державі». Меркель підтримувала Вестервелле щодо активізації економічної політики Німеччини, проте для цього першочергово треба було знизити податковий тягар для середнього й малого бізнесу. В інтересах створення нових робочих місць пропонувалося менше обмежувати можливості роботодавців у тому, що стосується оплати праці й звільнення робітників¹⁵.

Лідер християнських демократів наголосила на тому, що не допустить ревізії раніше прийнятих рішень про введення мінімальної заробітної плати в деяких галузях німецької економіки й проведення масових звільнень на підприємствах, на чому наголошували ліберали. Планувалося підвищити ліміт оплати Міні-Джоб (заробітної плати, з якої не оплачуються податки) з 400 до 600 євро. Реформи в галузі допомоги безробітним були проголошені в передвиборчих програмах обох партій. Наприклад, оплату електроенергії й додаткової вартості оренди житла, громадяни повинні були виплачувати не за розрахунками, а за стандартними сумами¹⁶.

Пішли на деякі поступки християнські демократи в питаннях армії й оборонного комплексу. ВДП – прихильниця професійної армії вимагала відміни всезагальної військової

повинності. З цим категорично не були згодні консерватори. Ліберали виступали проти розширення функцій бундесверу як в середині країни, так і за її межами (південь Афганістану). Кампанію в Афганістані буде продовжено в рамках різних миротворчих програм. У ході останнього раунду консультацій партнери узгодили компромісне рішення про скорочення строку обов'язкової військової служби. Починаючи з 2011 р., солдати будуть служити в бундесвері півроку, а не 9 місяців¹⁷. Депутат від ВДП В. Гоер вважає, що півроку – це ідеальний термін. Адже за цей час молода людина зможе зрозуміти, чи приваблює її професійна служба. Нині на строкову службу до армії йдуть лише 15% молодих німців. Решта проходить альтернативну службу, здебільшого в соціальній сфері¹⁸.

І консерватори, і ліберали виступали за продовження терміну служби АЕС (усі АЕС на території Німеччини повинні бути закриті до 2022 року) ще на 8 років. Але А.Меркель, фізик за фахом, говорить про те, що без атомної енергетики не можна обійтись і після 2030 року. Варто поряд з альтернативними джерелами енергії – вітроелектроенергетикою, сонячними й біоелектростанціями в Німеччині розвивати надійні ядерні технології. Учасники майбутнього уряду погодились, що додаткові прибутки, які будуть отримувати в майбутньому енергетичні компанії, потрібно частково направити на посилення розвитку відновлюваних джерел енергії й розробки альтернативних технологій¹⁹.

Партнери узгодили питання про надання фінансової допомоги по догляду за дітьми. Щомісячна сума встановлена в розмірі 184 євро замість 154 євро, які виплачувалися раніше. Крім того, як обіцяють політики, мають зрости податкові преференції для батьків. Соціолог Ю. Борхерт вбачає в підтримці народжуваності, яка на сьогодні в Німеччині є однією з найнижчих у Європі, ключ до вирішення серйозних соціальних проблем. „Лише підтримка сімей, народжуваності – це єдина перспективна політика соціального страхування” - наголошує Ю. Борхерт. Вирішено також, починаючи з 2013 року, забезпечити право батьків на отримання місця в дитячому садочку. На ці заходи держава витратить 1,6 млрд. євро. Процедура отримання німецького громадянства повинна бути

спрощена. У зв'язку з цим парламент організовує війну проти фіктивних шлюбів. Натомість інтеграція нових громадян повинна проходити інтенсивніше. У майбутньому планується партіями видати спеціальний „інтеграційний закон”²⁰.

Ціла низка питань, серед яких були питання внутрішньої політики, реформи охорони здоров'я, правової сфери й, зокрема, громадянських свобод, обговорювалась партнерами протягом місяця. Мова йде про закон збереження провайдером даних, про інформаційний обмін абонентів, закон про професійну таємницю й обмеження, накладені на Інтернет-користувачів, закони про розширення повноважень спецслужб, закони про прослуховування, перегляд електронної пошти тощо. Усі заходи повинні бути спрямовані на обережний нагляд за громадянами в контексті боротьби з терором²¹.

Ліквідація централізованого фонду охорони здоров'я стало одним з ключових питань, яке ставили ліберали перед своїми майбутніми колегами, відзначаючи, що в медичній сфері повинно бути більше відповідальності самих пацієнтів і менше „зрівнялівки”. Меркель врахувала поправки лібералів до проекту майбутнього закону про те, щоб дозволити лікарням касам брати із застрахованих громадян додаткові внески (пакет додаткових медичних страхових послуг у залежності від платоспроможності пацієнта), не враховуючи відрахування в централізований фонд. Планувалось, що це одночасно розвантажить роботодавців, а також бюджетну дотацію. Обговорювалась відміна щоквартального податку на відвідування лікаря й зменшення суми його гонорару. Електронна медична карта в найближчому майбутньому не буде вводитись. А постачальники медикаментів будуть звітувати перед державою за високі ціни на свою продукцію²².

Під час переговорів ХДС/ХСС ввів у партнерський договір пункт про 7% федерального бюджету й інші наявні дотації на розвиток освіти. В області освіти коаліцію хвилює перш за все питання виховання соціально неблагополучних дітей. Уже прийнятий закон, який лобював ХДС про тести на знання німецької мови. На даний час за їхньою пропозицією введена нова програма стипендій, за якою 10% студентів будуть отримувати стипендію в розмірі 300 євро щомісяця, і всім молодим

німцям обіцяна можливість отримання професії незалежно від соціального становища й статку. Розвивати науку коаліція планує в напрямках біо- і генних технологій. Також планується фінансувати вивчення стовбурових клітин²³.

Невдоволення християнських демократів викликала вимога ВДП провести радикальне спрощення системи оподаткування: вони пропонували введення „трьохступеневого податку” – 10% з доходів до 20 тис. євро, 25% - з доходів до 50 тис. євро і 35% починаючи з 50 тис. євро. Тим самим, було підраховано, що податковий тиск зменшиться на 35 млрд. євро. Хоча, за оцінками деяких незалежних експертів, це становитиме 80 млрд. євро, які не потраплять у бюджет. „Латати дірки в бюджеті” довелося б за рахунок підвищення НДС або шляхом скорочення чи повної ліквідації державних субсидій до пенсійного фонду, на виплату коштів з безробіття, дотацій вугільній промисловості чи на житло для малозабезпечених. Такі ризиковані кроки за будь-яких обставин не допустили християнські демократи. Податкова програма консерваторів полягала в тому, щоб зберегти прогресивну шкалу. Початкову ставку ХДС готовий знизити до 12%, а верхню (на даний час 42%) оподатковувати більше, ніж на даний момент²⁴.

Союзникам вдалося домовитися про одне з важливих спірних питань – зниження податків. Як повідомив голова ХСС Г. Зеєгофер, було узгоджено, що податки в 2011-2013 роках будуть знижені на 24 млн. євро, що більше ніж пропонувала Меркель, проте менше, ніж розраховував Вестервелле²⁵. Майбутній канцлер підтвердила, що окреслені заходи планується провести в два етапи, перший із яких заплановано розпочати з початку наступного року²⁶. Меркель і її однопартійці виступали за „схуднення” бюджету на 20 млрд. євро, але ліберали з ВДП домоглися більших обмежень. Лідер вільних демократів Г.Вестервелле заявив, що необхідні кошти будуть отримані шляхом того, що держава заощаджуватиме, в першу чергу, на собі. Іншим джерелом прибутків у державну скарбницю віце-канцлер нового уряду вбачає зростання економіки, стимульованої зниженням податків.

У зовнішній політиці християнських демократів більше за все хвилює питання престижу країни. Зокрема це стосується питання американської атомної зброї. Значну роль у розгляді

цього питання відіграв партнер з ВДП Г.Вестервелле, який заявив, що на посаді закордонних справ не тільки буде концентрувати увагу Німеччини на великих державах, але й проявляти більше поваги до інших сусідів. З вищесказаного можна зробити висновки, що варто очікувати як істотних змін у німецьких міжнародних відносинах, так і, можливо, офіційної модифікації позиції ЄС стосовно України²⁷. Пообіцяв лідер лібералів також домогтися виводу всієї ядерної зброї з території ФРН, навіть якщо це загострить відносини із союзниками країни по НАТО і з США²⁸.

Угода блоку ХДС/ХСС й ВДП про створення коаліції була укладена після 12-годинних переговорів між партіями 24 жовтня 2009 р. Коаліційна угода між ХДС, ХСС та ВДП була представлена трьома лідерами цих політичних сил. Проголошено, що наступні два роки діяльності правлячої коаліції будуть присвячені подоланню наслідків світової економічної кризи. Вже в 2009 році планується ухвалити закони про прискорення економічного росту та про зменшення податків з підприємств і громадян. Свого коаліційного партнера підтримала А.Меркель, оголосивши, що «ми не збільшуємо податки і збори, а робимо ставку на зростання, ми полегшуємо життя громадян»²⁹. У наступні два дні коаліційну угоду затвердили на своїх з'їздах ХДС/ХСС і ВДП, а 27 вересня відбулося перше засідання нового складу Бундестагу.

ХДС на виборах 1949 року отримав найбільшу кількість голосів і готувався до законодавчої діяльності. 7 вересня 1949 р. вперше за 17 років після останніх вільних виборів у Німеччині зібрався демократично обраний парламент – Бундестаг. 11 вересня 1949 року після другого туру виборів 460 голосами президентом Федеративної республіки Німеччини було обрано представника Вільної демократичної партії Теодора Хейса³⁰. Посаду федерального президента він отримав за негласною домовленістю з керівництвом ХДС в обмін на входження ВДП до урядової коаліції. Такий крок викликав хвилю невдоволення з боку не тільки інших партій, але й представників фракції ХДС/ХСС. Претендентами на посаду президента були також і християнські демократи - Г. Ерхард, Г. Шланге-Шьонінг³¹. Деякі парламентарі пропонували висунути на посаду федерального президента представника опозиції, тобто К. Шумахера. Але це,

на думку більшості членів ХДС, внесло б деконструктивність у подальшу роботу уряду й парламенту³².

15 вересня 1949 р. відбулося проголошення Федеративної Республіки Німеччини і депутат Бундестагу, голова ХДС британської окупаційної зони - К. Аденауер був обраний першим федеральним канцлером (201 голос - „за”, 142 - „проти” і 44 утрималися) і в той же день прийняв присягу³³. Обрання його канцлером відбулося мінімальною кількістю необхідних для цієї процедури голосів, але відповідало вимогам конституції³⁴. У даному разі К. Аденауер переміг завдяки одному своєму голосу і став канцлером ФРН вже після першого туру голосування.

Через 5 днів, 20 вересня 1949 р., він запропонував на розгляд президента кандидатури міністрів – депутатів від ХДС/ХСС, ВДП і НДП³⁵. На той час 13 міністрів було забагато для німецького уряду. Завдяки своїй гнучкій політиці канцлер пояснив, що додаткові міністерства (міністерство житлового будівництва) створюються в зв'язку з потребами часу, і коли вони виконають свою функцію, їх ліквідують³⁶. Із представників ХДС/ХСС до уряду входили 8 міністрів. Найголовнішою фігурою в уряді після канцлера став міністр економіки Л. Ерхард (ХСС), який був автором моделі соціальної ринкової економіки і після проголошення „Дюссельдорфських тез” 15 липня 1949 року здобув чимало прибічників не тільки в лавах ХДС/ХСС, а й серед інших партій. Три міністри першого кабінету К. Аденауера представляли Вільну демократичну партію. Німецька партія, ставши членом урядової коаліції, запропонувала двох кандидатів на пости міністрів³⁷.

До березня 1951 р. в уряді не було міністерства закордонних справ, функції якого виконували вищі комісаріати союзників. Аденауер пояснював таку ситуацію наявністю окупаційного статусу й повноваженнями Вищої комісії союзників, які уклали міжнародні договори від імені Німеччини. З боку уряду питаннями зовнішньої політики займалися в канцелярії федерального канцлера – державному секретаріаті³⁸.

Соціал-демократи опинилися в опозиції. Але їхнє становище в Бундестазі було достатньо міцним. Урядова коаліція на чолі з Аденауером вважала, що опозиція є політичною необхідністю й виконує важливі державні функції³⁹.

Співробітництво з опозиційними партіями ХДС розглядав як політичну потребу для національних інтересів країни⁴⁰. Якщо говорити в цілому, то ФРН була першою державою, яка детально й розгорнуто врегулювала діяльність політичних партій. Суспільно-правовий статус партії як учасника політичних процесів, представника волевиявлення народу був захищений державою в конституційному порядку⁴¹.

У своїй урядовій заяві, будучи вже канцлером ФРН, Аденауер згадував, що компетентність Бундестагу й уряду була „обмежена” внаслідок окупаційного статусу Німеччини. Він зазначав, що Німеччина, яка належить до західноєвропейського світу, не стоїть нарівні з іншими державами й поділена на дві частини. Але водночас говорив про необхідність забезпечення відбудови та зростання економіки країни. Канцлер вважав одним із основних завдань свого уряду проведення законодавчої роботи в земельно-адміністративному питанні. Потрібно було врегулювати право в усіх 11 землях і поширити закони й накази Бізонії на французьку зону окупації⁴².

Зв'язок федерального уряду й союзників здійснювався через канцлера. Лише Аденауер міг спілкуватися з верховними комісарами безпосередньо й виносити на їхній розгляд певні питання. Спочатку він мав лише невеликий урядовий апарат, і впродовж перших чотирьох місяців місце його роботи розташовувалося в природознавчому музеї в Бонні⁴³.

Після утвердження кабінету Аденауер разом з урядом 21 вересня 1949 року виїхав у передмістя м. Бонна - у Петерсберг для зустрічі з Верховною комісією союзників трьох західних держав. Тут в офіційній обстановці керівництву ФРН було вручено Окупаційний статут, основні принципи якого були проголошені франкфуртськими документами від 1 липня 1948 р.⁴⁴

Формування коаліційного уряду через 60 років потому відбулося чітко й послідовно. Німці в черговий раз довели свою пунктуальність і точність: не було затримок ані з підписанням коаліційної угоди, ані з обранням спікера парламенту, ані з призначенням канцлера. 28 жовтня 2009 р. німецький парламент збирався кілька разів. Канцлером, як і передбачалось, була обрана А. Меркель. За її кандидатуру

проголосувало 323 із 612 депутатів. Коаліція розраховувала на більшість у 332 місця проти 290 мандатів опозиції в новому парламенті (див. таблицю 1)⁴⁵.

Таблиця 1

Огляд результатів виборів до Бундестагу та ландтагів 2009 р. у Німеччині

№ п/п		Партії, які брали участь у виборах				
		ХДС/ ХСС	СДП	ВДП	Ліва партія	Партія „Зелених”
1	Кількість голосів виборців за партію, яка ввійшла до Бундестагу %	33,8	23	14,6	11,9	10,7
2	Кількість мандатів для партії в Бундестазі	239	146	93	76	68
3	Кількість голосів виборців за партію, яка ввійшла до ландтагів %	31,5	25,4	14,9	12,4	6
4	Кількість мандатів для партії у ландтагах	34	25	15	12	5

А. Меркель недорахувалася 9 голосів із лав коаліції. Проте експерти нагадують, що перше призначення А.Меркель канцлером за часів «великої коаліції» не підтримали 51 депутат з правлячого табору у складі ХДС/ХСС та СДПН. Спікером Бундестагу знову став депутат від ХДС/ХСС Н.Ольмерт, за

якого проголосувала переважна більшість парламентарів – 522 із 622. У своєму виступі Голова Бундестагу наголосив: важливо розуміти, що про політичну зрілість системи свідчить не наявність уряду, а наявність парламенту з опозицією, з її можливостями політичної діяльності»⁴⁶.

Після обрання канцлером А.Меркель в Бундестазі рішення доставили президенту Г. Кьолеру і, отримавши грамоту про своє призначення, лідер християнських демократів прийняла присягу на вірність конституції країни в парламенті. Подібна процедура входження на урядові посади чекала на 15 міністрів нового коаліційного уряду. Отримавши довірчі грамоти в берлінській резиденції голів держави – палаці „Бельвю”, міністри з’явилися в парламенті, а пізніше провели перше урядове засідання⁴⁷, на якому канцлер окреслила ті проблеми, якими першочергово буде займатись уряд: реформа охорони здоров’я, збільшення допомоги на дітей, зменшення деяких податків, створення робочих місць, удосконалення системи освіти тощо⁴⁸. Для канцлера й міністра закордонних справ робота продовжилася того ж дня, коли вони вирушили у відрядження в Париж, а звідти в Брюссель для участі в саміті ЄС⁴⁹.

За попередньою домовленістю про розподіл повноважень в уряді між коаліціантами консерватори отримали 9 міністерств, а також посаду керівника відомства федерального канцлера, яке очолив генеральний секретар ХДС Р. Пофалла⁵⁰. Німецькі ліберали розподілили 5 портфелів у новому федеральному кабінеті. Віце-канцлером і новим міністром закордонних справ став голова ВДП Г. Вестервелле. У даному випадку Г. Вестервелле не можна назвати природженим міністром закордонних справ, оскільки він не має досвіду в міжнародній дипломатії⁵¹. Такі не сформулювавши свою зовнішньополітичну позицію, віце-канцлер, за оцінками експертів, більш буде схилитися до проамериканських поглядів⁵².

Отже, зважаючи на науково-пізнавальну та політичну значущість діяльності найвпливовішої партії Німеччини, а також актуальність питання формування урядових структур інших держав для сучасного українського державотворення, практичним доробком у вирішення цієї проблеми може стати запозичення найкращих елементів політичної консолідації

і конструктивної роботи різних політичних сил. Проведення успішних виборчих кампаній і формування коаліційного уряду з ідеологічними союзниками та опонентами ХДС демонструє протягом 60-ти років. Незважаючи на те, чи партією керує досвідчений практик, як К. Аденауер, чи раціональний прагматик, як А. Меркель, християнські демократи завжди перебували і перебувають на авансцені політичних подій. Завдяки продуманій, інколи поступливій, а іноді наполегливій тактиці, ХДС набула неабиякого вміння керувати політичним процесом. Таким чином, застосування християнськими демократами у передвиборчій боротьбі водночас виважено-консервативної й альтернативно-економічної політики на перших і останніх виборах до Бундестагу дало можливість набрати значну кількість голосів виборців як найбільшої фракції і, відповідно до конституції, сформувати уряд.

Примітки:

¹Becker W. CDU und CSU.1945-1950: Vorläufer, Gründung und regionale Entwicklung bis zum Entstehen der CDU - Bundespartei. – Mainz: Hase und Koehler, 1987. – 510 S.; Bösch F. Die Adenauer – CDU. Gründung, Aufstieg und Krise einer Erfolgspartei 1945-1969. – München-Stuttgart: Deutsche-Verlags-Anstalt, 2001. – 576 S.; Görtemaker M. Geschichte der Bundesrepublik Deutschland. Von der Gründung bis zur Gegenwart. – München: C.H. Beck, 1999. – 915 S.

²Жолквер Н. Немецким консерваторам и либералам есть о чем поспорить при формировании кабинета [Електронний ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу: 29.09.2009. – Режим доступу:http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4741397,00.html?maca=rus-rss_rus_2lenta2_Germanija_Ekonomika_Avto-4322-xml; Святенков П. Победители выборов в ФРГ согласовали план переговоров по созданию правительства [Електронний ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу: 29.09.2009. – Режим доступу: <http://lenta.ru/news/2009/09/29/verhandlungen/>

³Hauser A. Die Gründung der Bonner CDU und ihre Entwicklung in den Gründerjahren der Bonner Republik (1945 bis 1963) //Für Bonn. Für Deutschland. Für Europa. 50 Jahre CDU in Bonn. – Bonn: Bouvier, 1995.— S.123.

⁴Фурман А. О чем мечтают канцлеры. —К.: Издательство политической литературы, 1990. — С.17

⁵Becker W. CDU und CSU. 1945-1950... — S.249.

⁶Konferenz der CDU/CSU – Politiker (Kommique) Pressebericht vom 22. August 1949 // Die Unionsparteien 1946-1950: Protokolle der Arbeitsgemeinschaft der CDU/CSU. Deutschlands und der Konferenz der Landesvorsitzenden. (Forschungen und Quellen zur Zeitgeschichte) – Düsseldorf: Droste, 1991— S.636.

⁷Aus der Regierungserklärung von Bundeskanzler Konrad Adenauer am 20. September 1949 //Das Jahr 1949 in der deutschen Geschichte: die doppelte Staatgründung. — Landsberg am Lech: Olzog, 1997 — S.237.

⁸Adenauer. Rhöndorfer Ausgabe Briefe 1945-1947.- Berlin: Siedler, 1983. — S.87.

⁹Bösch F. Die Op. cit. — S.86.

¹⁰Baring A. Es lebe die Republik, es lebe Deutschland! Stationen demokratischer Erneuerung 1949-1999. — Stuttgart: Deutsche-Verlags-Anstalt, 1999. — S. 51.

¹¹Adenauer K. Erinnerungen 1945-1953. — Stuttgart: Deutsche Verlags Anstalt, 1965. — S.217.

¹²РИА Новости: Блок Меркель перемагає на виборах до бундестагу //Кореспондент. – 21-27 сентября 2009 - № 41 (769) – С.2

¹³РИА Новости: Ангела Меркель сформирует новый кабинет до 9 ноября [Электронный ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу: 28.09.2009. – Режим доступу: <http://lenta.ru/news/2009/09/28/regierung/>

¹⁴Конституция Федеративной республики Германии //Конституции зарубежных государств. —М.: Международные отношения, 2003. — С.134.

¹⁵Жолквер Н. Вказана праця.

¹⁶kgp/sev/sef/rei/AP/Reuters: Union und FDP einigen sich auf Fahrplan für Koalitionsverhandlungen // Spiegel - 29.09.2009 – S.1

¹⁷Экспертный Центр ICES: В Германии завершились переговоры о формировании правящей коалиции [Электронный ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу: 25.10.2009. – Режим доступу: <http://www.e-ices.org/russian/news/textid:1796/>

¹⁸Тейзе С., Неділько Н. Плани нового уряду: у Німеччині зростуть виплати на дітей [Електронний ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу: 23.10.2009. – Режим доступу: <http://www.deutsche->

welle.de/dw/article/0,,4819744,00.html

¹⁹Жолквер Н. Вказана праця.

²⁰Экспертный Центр ICES: Вказана праця.

²¹Жолквер Н. Вказана праця.

²²als/ffr/dpa/ddp: Merkel will neue Regierung bis 9. November bilden
//Spiegel - 28.09.2009 – S.1

²³Ibid.

²⁴Ibid.

²⁵Deutsche Welle: Победители выборов в ФРГ завершили создание
коалиции [Електронний ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу:
27.09.2009. – Режим доступу: <http://www.lenta.ru/news/2009/10/24/seal/>

²⁶РИА Новости: Ангела Меркель сформирует...

²⁷Умланд А. Німецький шанс України // Дзеркало тижня. – 2009
– Вип. 38 – С. 7-8.

²⁸Экспертный Центр ICES: А.Меркель обнародовала состав но-
вого правительства [Електронний ресурс] - Електронні дані. – Дата
доступу: 25.10.2009. – Режим доступу: [http://www.e-ices.org/russian/
news/textid:1801/](http://www.e-ices.org/russian/news/textid:1801/)

²⁹Шиманський О. Німеччина: створено урядову коаліцію //
Україна Молода. - 27.10.2009. - № 199. – С.3

³⁰Tagebücher. Bd. I 1945-1961. Bearbeitet H.Krone. – Düsseldorf:
Droste, 1995, — S.73.

³¹Görtemaker M. Op. cit. — S.98.

³²Auftakt zur Ära Adenauer. Koalitionsverhandlungen und
Regierungsbildung 1949 //Quellen zur Geschichte des Parlamentarismus
und der politischen Parteien. Vierte Reihe. Deutschland seit 1945.
—Düsseldorf: Droste,1985. – S.26.

³³Peck J. Dr. Konrad Adenauer 1917-1952. – Berlin: Verl. Der Nation,
1952. — S.104.

³⁴Конституция ... — С.120.

³⁵Regierungserklärung des Bundeskanzlers // Chronik. Debatten,
Gesetze, Kommentare Deutscher Bundestag 1949-1953. Eine
Dokumentation. - Stuttgart: Kohlhammer GmbH, 1989, — S.17.

³⁶Aus der Regierungserklärung von Bundeskanzler Konrad Adenauer
am 20. September 1949 //Das Jahr 1949... — S.238.

³⁷Volkman H-E. Gustav W. Heinemann und Konrad Adenauer.
Anatomie und politische Dimension eines Zerwürfnisses // Geschichte in
Wissenschaft und Unterricht. — 1987. — Jg.38, H.1. — S.12.

³⁸Regierungserklärung des Bundeskanzlers // Chronik... — S.18.

³⁹Ibid — S.16.

⁴⁰Kanzlerwörter. Ausgewählt, aus Reden, Artikeln und Erklärungen. — Essen: Dienst, 1963. — S.106.

⁴¹Григорьев А.Е. Правовое регулирование деятельности политических партий в ФРГ //Сов. Государство и право. — 1985. — №4. — С.101.

⁴²Aus der Regierungserklärung ... — S.239.

⁴³Morzey R. Konrad Adenauer und die Hohen Kommissare // Politische Meinung. — 1999. — Jg.44. — № 361. — S.16.

⁴⁴Дзелепи Э. Умереть за Германию. (пер. с фр.) — М.: Изд. иностр. литературы, 1955 — С.34.

⁴⁵Deutsche Welle: Победители выборов...

⁴⁶Бутирський З., Неділько Н. Німеччина: чи буде успішною «чорно-жовта» коаліція? //Благодійна організація Президентський фонд Леоніда Кучми «Україна» (макроекономіка, політика, світові процеси) - 24-30 жовтня 2009 - Вип. 129 — С.5

⁴⁷Снигур-Грабовская А. В Германии утвержден состав нового правительства [Электронный ресурс] - //Украинское национальное информационное агентство - Електронні дані. — Дата доступу: 28.10.2009. — Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rus/order/?id=858618>

⁴⁸РИА Новости: Кризис не помешал победе Меркель. Новое правительство Германии будет следовать прежнему антикризисному плану [Электронный ресурс] - Електронні дані. — Дата доступу: 28.10.2009. — Режим доступу: <http://www.prime-tass.ru/news/articles/201/%7B107B53C8-1523-4D88-91B6-F7482EF18DB5%7D.uif>

⁴⁹РИА Новости: Президент Германии Х.Келер назначил членов нового правительства во главе с канцлером А.Меркель [Электронный ресурс] - Електронні дані. — Дата доступу: 28.10.2009. — Режим доступу: <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7BC3F1DA79-D430-4D85-B58F-746F94DF34F4%7D.uif>

⁵⁰РИА Новости: Члены нового кабинета министров Германии принесли присягу. //Кореспондент. — 26-31 октября 2009 - № 45 (774) — С.1.

⁵¹Deutsche Welle: У Німеччині визначений склад нового уряду [Электронный ресурс] - Електронні дані. — Дата доступу: 23.10.2009. — Режим доступу: <http://portal.ukranews.com/uk/news/world/2009/10/23/4428>

⁵²«Компас» ИТАР-ТАСС Германия: Коалиция СвДП и ХДС/ХСС как последняя надежда сторонников «радикального рынка» [Електронний ресурс] - Електронні дані. – Дата доступу: 08.10.2009. – Режим доступу: <http://www.rodon.org/polit-091008101531>

Tetiana Kuprii

**The political experience forming of governmental coalition
in Germany of participation of Christian democrats
in 1949 and 2009 years**

In this article an author probes the question of process of creation of governmental coalition with participation of party of Christian democrats in Germany after виборів to Bundestag in 1949 and 2009 years and participating and role of CDU is exposed in forming of the party political system of parliamentary republic, examining the problem of the stage-by-stage becoming of government in a comparative aspect.

Key words: elections, Christian democracy, party, Bundestag, government, coalition, election programmed.

Надійшла до редколегії 09.04.2010 р.